

עדר הבקר בכפר ויתקין בתשט"ז

שלישית ורביעית, ורק 10% בגיל שלמעלה מזה. מקובל בדרך כלל בחוגי הבוקרים בארץ להעלות על נס „צעירות“ מעין זו של העדר, אולם לשבחם של אנשי ועדת הבקר בכפר ויתקין יש לציין שהם רואים בכך מכשלה מסוימת ומצביעים על כך בצורה גלויה ומשכנעת למדי. מוצאו של העדר, רובו ככולו, הוא מגידול עצמי; במושב זה מקיימים עד היום פריה „פרטית“, אם כי העדר מופרה בהורעה מלאכור-תית.

תנובת העדר

בדו"ח נמסר החומר על תוצאות הביקורת של 501 הפרות, והוא סוכם על יסוד התנובה התקור פתית, ולא השנתית. בס"ה הניבו כל הפרות שבביקורת 2,230,651 ק"ג חלב עם 84,284 ק"ג שומן והתנובה הממוצעת לפרה ולתקופה היתה איפוא: 4452 ק"ג חלב, 168.2 ק"ג שומן ב־314 ימי חליבה. התנובה היומית הממוצעת היתה: 14.17 ק"ג חלב בן 3.78% שומן.

מחברי הדו"ח מציינים בצער את העובדה שפרות „ספר העדר“ של כפר ויתקין מפגרות בכושר ההנבה שלהן לעומת הרמה הממוצעת של הפרות הרשומות בספר העדר הארצי, שכידוע, עמדה בתשט"ז על 4836 ק"ג חלב בן 3.58% שומן. הם קובעים שלוש סיבות עיקריות לפיגור זה

1. צעירותו של העדר;
2. נחשלות בטיפול ובהזנה מצד מספר ניכר של בוקרים שבכפר;
3. המצב הקשה בייצור המספוא בגלל אי-ההתאמה בין גודל העדר ושטחי המספוא. נראה לי שהח' תורן, במבוא שלו לדו"ח, קלע למטרה בהטילו את הקולר בשלוש הסיבות הנ"ל. אנו למדים מהדו"ח שבוקרי כפר ויתקין נאלצים לקנות מהחוץ כמויות נכבדות של שחת וכן קליפות תפוזים; פירוש הדבר שבסיס האספקה הגסה הוא מצומצם למדי, כי אין להניח שבכפר ויתקין נוהגים בדרך כלל להזין את הבקר במנות גדושות של מספוא גס.

ועדת הבקר של הכפר פירסמה סקירה על „עדר החולבות בתשט"ז“, ואם אין זכרוננו מטעני, הרי זו הסקירה הראשונה שהננו זוכים בה. הרושם מהקריאה בדו"ח הוא שהוועדה התייחסה בכובד ראש לתפקידה; זהו „חיבור“ קולקטיבי וכל אחד מהמשתתפים השקיע כנראה עמל ושקידה מרובים בעיבוד החומר וסיכומו. יש לברכם שיתמידו בכך ומובטחני שחברי המושב באופן מיוחד וכן ציבור הבוקרים בארץ ילמדו דברים חשובים מסקירות כגון אלה ויומרו להסקת מסקנות מתאימות.

אנסה להביא להלן מספר פרטים מהסקירה הנ"ל.

העדר והתפתחותו

בחודש אוגוסט 1956 מנה עדר הכפר 1832 ראש בס"ה, שהוחזק ב־135 משקים, ולפי זה יחידת העדר הממוצעת מנתה 13.5 ראש (כולל עגלים לבשר).

הרכבו של העדר היה כדלהלן:

693 פרות

781 עגלות ומבכירות מכל הגילים

358 עגלים לבשר.

בשנים עשרה השנים האחרונות שולש היקפו של העדר בכפר ויתקין; בתש"ד מנה העדר 600 ראש וכיום — למעלה מ־1800. היו, כמובן, ירידות ועליות בתקופת שנים זו בהתפתחותו של העדר. עם קום המדינה נוספו קרקעות לכפר, כן נתרצבו שטחי השלחין, וזאת היתה הסיבה העיקרית להתרחבותו של העדר; לאחר שנת תשי"ד חלה ירידה קלה במספר הפרות והעגלות, אלא שבינתיים נתרבה מספר העגלים לבשר, אשר קודם לכן לא גידלו כלל במושב זה.

דבר מיוחד, שיש להבליטו באופן מיוחד, הוא גילו הצעיר של עדר הפרות. בסקירה שלפנינו רוכזו חומר על 501 פרות בלבד, כי היתר לא היו נתונות לביקורת התנובה ולא נכללו בדו"ח. יוצא שכ־60% של הפרות (מה־500) היו באותה שנה בגיל של תקופת חליבה ראשונה ושניה, כלומר — בנות 3—4 שנים; 30% — בגיל של המלטה

פוא עצמם מאכזבים מסיבה זו או אחרת. מהדו"ח של הוועדה אנו למדים שמקדישים תשומת לב רבה לפתרון בעיה חמורה זו, אך לי נדמה שיש להביא בחשבון גם צמצום יחידת העדר, באם יתברר סופית שאין אפשרות להגדיל את שטחי המספוא, כי אין זה מתקבל על הדעת כלל שענף הבקר במשק חקלאי יתבסס על מספוא גס שבי חלק ניכר נקנה בשוק המספוא.

תופעה מעודדת בכושר ההנבה של עדר כפרי ויתקין הוא אחוז השומן הממוצע הגבוה יחסית — 3.78! אין למצוא בדו"ח הסברים מיוחדים לכך, אך יש לשער שפרים מסוימים מהפריה המקומית השפיעו לטובה בכיוון זה; ויפה עשו מחברי הדו"ח שהבליטו באופן מיוחד תופעה זו, ע"י סימני קריאה, בצידן של פרות גבוהות תנובה, ואף של משקים מבעלי השיא. מן הראוי לשמור על מעלה זו של העדר גם בעתיד, אם כי השתרר בציבור הבוקרים בשנים האחרונות הלך רוח שאין עוד חשיבות מיוחדת בתנאי הארץ לסגולה זו של הפרה שלנו.

בדו"ח מובאה גם רשימה מיוחדת של "מבכרי רות מצטינות", שהניבו כ-4500 ק"ג ולמעלה מזה בתקופה נורמאלית; בעקבות רשימה זו מובעת גם הסברה שהפר "שבח" ראוי גם לכתר המשבית, אולם הרושם שלי הוא שגם בנות שאר הפרים אינן נופלות כמעט במאומה מאלה של "שבח"; הנה, למשל, בנות "אדיב" נראות בעיני טובות למדי, אם כי הניבו כ-250 ק"ג חלב פחות, אולם לעומת זה החלב שלהן הוא ב-0.6% שמן יותר! ולמעשה הן הניבו בתקופה 11 ק"ג שומן יותר מאשר בנות "שבח". אין להתיחס בזלזול לפר שהוליד 75 בנות בעלות תנובה ראשונה ממוצעת של 3400 ק"ג חלב, 144 ק"ג שומן ו-4.22% שומן, בתקופה נורמאלית.

נערכה גם רשימה של 21 פרות מצטיינות שהניבו בין 5000 ל-7500 ק"ג חלב בתקופה. גם בין אלה מופיעות 4 פרות שהניבו חלב בן 4% שומן. רוב הפרות האלה הן בגיל של 5½ שנים ומעלה ורק שתיים — צעירות, לאחר המלטתן השניה. המשק של משפחת זלצר נחום, שזכה בפרס ההתאחדות השנה, מיוצג ברשימה זו ע"י 5 פרות.

על הנחשלות בטיפול ובהזנה בחלק ניכר של משקי המושב יש להסיק משתי עובדות שצויינו בדו"ח:

1. 120 פרות, מתוך 387, הניבו בתקופות נורמאליות תנובות שנעו בין 3000 ל-4000 ק"ג.
2. 18 משקים, מתוך 93 שנסקרו, עמדו בתנור בות ממוצעות (תקופתיות) שנעו בגבולות הנ"ל. אין להניח שכל הפרות האלה הן בעלות כושר הנבה ירוד מבחינה תורשתית; ייתכן שאחוז מסויים היה ראוי לפסילה ולהוצאה לשוק הבשר, אבל אין כל ספק שרוב רובן היו מוכשרות להיטיב דרכן ולטהר את שמן אילו נהנו מהזנה וטיפול ראויים לשמם. זוהי תקלה שכיחה ברוב המושבים; וכאן שדה פעולה חשוב לוועדת הבקר המקומית ולמדריך המקצועי האחראי לאיזור, כי הרי אין צורך לחזור על האמת האלמנטארית שבתנאי ההתישבות שלנו, ולפי ארגונה החברתי של החקלאות המושבית, כל ישראל ערבים זה לזה גם מבחינה כלכלית ומקצועית, כי הא בהא תליא. נדמה לי שעדר הבקר בבפרייהושע יכול לשמש דוגמא למה שניתן להשיג בכיוון זה. עלי להביע בהודמנות זו את השערת, אם כי אני מכיר כיום את העדר שבכפר ויתקין, כי אין להניח בשום פנים שפרים "מכשילים" או אמהות נחותות דרגה גרמו לכך שאחוז כה ניכר של פרות לא הניב תנובות שמעל ל-4000 ק"ג; עצם העובדה שעשרה משקים בכפרי ויתקין הצליחו לקיים עדרי פרות בעלי תנובות ממוצעות של 5000—6000 ק"ג יכול לשמש הוכחה להשערת הנ"ל, כי אני מניח שאותם החברים הקפידו באופן מיוחד על בחירת פרים "משובחים" להפראת פרותיהם.

לשאלת היחס הבלתי מתאים בין גודל יחידת העדר לבין שטח המספוא (ויבולי המספוא), אין להוסיף דברים. "צרה" זו היא אופיינית לגבי רוב המושבים הוותיקים, ונזדמן לי לא פעם להתריע על כך; אך ייתכן שבכפר ויתקין חריפה שאלה זו באופן מיוחד, כי למעשה אין כמעט לרשות מושב זה שטחי פלחה כלל, ואין זה דבר קל כל עיקר לספק את מלוא האספקה משטחי שלחין מצומצמים, ביחוד כשמופיעים מדי פעם גידולים בני-תחרות למספוא, או כשגידולי מס-

ואחוז ההתעברות הממוצע היה 47.5. מהזרעה אחת התעברו 436 ראש, מ־2 הזרעות — 200, מ־3 הזרעות — 115 ומ־4 ומעלה הזרעות התעברו 367 ראש. אין כל ספק שאחוז כה גבוה (למעלה מ־32%) של מקשות להרות פגע במידת מה בתנובה הממוצעת של העדר כולו.

סיכום

עדר כפר־ויתקין עודנו מתלבט בבעיות שור נות, מהן קשות יותר ומהן קלות שוודאי תיפתרנה בעתיד הקרוב. עם קריאת הדו"ח מתקבל הרושם שוועדת הבקר מכירה יפה את המצב ואף משתדלת לסמן את הדרך לתיקון הדברים הטעונים תיקון. ואע"פ שלא הובאו בסקירה פרטים על המצב בייצור האספקה הרי מורגש

מספר הפעילות (פולסאציות) למכונות חליבה הוא:
אלפא לאוואל — 40 פעילות לדקה.
דה לאוואל — 48 פעילות לדקה.

שווהי בעצם הבעיה החמורה ביותר במושב זה וכל המרץ צריך להיות מכוון למציאת הפתרון. עצם פרסום הסקירה יש לראות כפעולה בעלת חשיבות; תיפקדה עיני העוסקים בענף ויראו בבהירות היכן הם עומדים. עלי להצביע באופן מיוחד על הטבלה מספר 14, בה ניתנים פרטים מלאים על כל משק ומשק (משקי הביקורת בלבד) והמעין בהם ילמד לדעת מה נעשה בעדרו הוא ויוכל להשוות את מצב עדרו וטיבו לזה של שאר החברים שבמושב. אין כל ספק שלחומר המוגש בצורה כזו יש ערך לימודי ותרומתו לקידום הענף עשויה להיות בעלת משקל רב. אינני יודע עד היכן מגיעות סמכויות ועדת הבקר ומהו כוחה בביצוע תיקונים הנראים לה, אולם אף אם הן מוגבלות, ועיקר פעולת הוועדה תתבטא בביקורת מתמדת של המצב ובהצעת תיקונים באספות, בפרסומים וכדומה, גם אז עליה להתמיד בתפקידה בעירנות ומובטח לה שבמרוצת הזמן תשיג את רוב המטרות שתציג לעצמה.

רוכז לפי הדו"ח ע"י

י. כ.

הכמות הכללית של החלב ששווקה בתשט"ז היתה למעלה מ־2½ מיליון ק"ג.

יחידת העדר למשק

כאמור, עוסקים בגידול בקר 135 משקים, אולם גם במושב זה קיימת תנועה רחבה לגבי גודל יחידת העדר; בתשט"ז היו 27 משקים שעדריהם נעו בגודל שבין ראש אחד ל־8 ראשים, 90 משקים — עם עדרים בני 9—14 ראש, ו־18 משקים שעדריהם מנו מ־15 עד 19 ראש. במספרים אלה כלולים רק הראשים ממין נקבה, כלומר — פרות ועגלות. חלוקת העגלים היתה שונה, כיוון ש־15 משקים לא החזיקו עגלים כלל, ובשאר נע מספר העגלים למשק בין 1 ל־7, ובמשק אחד גודלו אף 10 עגלים ולא הוחזקו בו פרות כלל. תנודות כאלה בגודל יחידת העדר ידועות גם ממושבים אחרים ונזדמן לי כבר להעיר שאין לראות תופעה זו בעין יפה מכמה וכמה בחינות. ואם אין אמנם אפשרות להשליט שוויון מלא לגבי גודל יחידת העדר הרי על כל פנים רצוי לחתור לעדרי מינימום ומאכסימום אופטימאליים, מותאמים לתנאי המקום, שההפרש ביניהם לא יהיה כה קיצוני. יש להניח שבדיקה כלכלית של הענף במקום היתה מגלה שצמצום ההפרש הרחב בגודל יחידות העדר המשקיות היה מביא עמו ברכה למושב כולו כציבור, וללא כל ספק לחברים לא מעטים כפרטים, שיחידת העדר שלהם חורגת מהממוצע האופטימאלי בצורה קיצונית.

הפריה ופוריות העדר

בדו"ח המרוכז שנמסר ע"י ז. אוריון, מנהל הפריה, מסופר שבשנים האחרונות היתה הפוריות לקויה, והסיבה העיקרית לכך היתה נגיעות העדר ב"וויבריו". נגע זה גרם בעבר גם להפלות, תאונות מופרעות וכו'. בשנה האחרונה הסתמנה הטבה ניכרת במצב ונגע ה"וויבריו" כמעט שנעלם לחלוטין. גם הפרים נמצאו בזמן האחרון בריאים ויש לקוות שהמחלה תעבור לחלוטין. בס"ה הוזרעו 1236 פרות ומבכירות ונתעברו מהן 1118; מספר ההזרעות בשנת תשט"ו היה 2320; אינדקס הפוריות עמד איפוא על 2.08